

TELEGRAFUL ROMAN.

Telegrafulu  e de doua ori pe s ptemana: joi'a si Duminic'a. — Prenumeratiunea se face in Sabiu la expeditura foiei; pe afara la c. r. poste, cu banigala, prin scrisori francate, adresate catre expeditura. Pretiul prenumeratiunei pentru Sabiu este pe anu 7. fl. v. a. ear' pe o jumtate de anu 3. fl. 50. Pentru celelalte parti ale Tr nsilvaniei si pen-

Nr. 95. ANULU XI.

Sabiu, in 13 Octobre 1863.

tr  provinciele din Monarchia pe unu an 8 fl.  ra pe o jumtate de anu 4. fl. v. a. Pentru princ. si trei sitraine pe  fff 1211 pe 1/2 anu 6 fl. v. a.

Inseratele se platescu pentru inteia  fa cu 7. cr. sirulu cu litere mici, pentru doua  ra cu 5 1/2 cr.   pentru a trei'a rep tite cu 3 1/2 cr. v.

Limb'a rom na in oficiu.

(Urmare si capetu).

Dintr'alte tocmăi c ndu aru fi adevratu asertulu core-spondintelui, ceace in sa nu e, totusi la Românii cei f ra scóle natiunale, si adeseori educati mai multu de natura si de impregiurările vietici, dec tu anume prin studiu si ingrijire straina, acesi'a n'aru fi asi  mirare, că la altii.

Scimn, „celu mai mare Magyaru“, Stefanu Szech nyi, la nceputulu activitătii sele politice c tu de reu vorbia si scriea magiarsce; dar scimn exemple si mai pr spete, si anume exemple despre deputatii sasi din die'a d'abi  intrerupta si iarasi dela alte ocazioni publice, unde adesea ómeni de ai loru vorbiau german'a at tu de reu, c  c ndu li-aru fi limba straina, incátu negermani, ce-i ascultau, c t  odata le duceau mil'a, cum se necajiau pâna sa aducă in fiintia c te o constructiune. Dar de aceea Rom nulu nu va pretinde nici odata, c  Sasulu s u Magiarulu sa se lapede de indreptatirea politica a limbei sele, pentruca cutare s u cutare Sasu s u Magiaru o-aru vorbi si scrie reu. —

Aici este o idea mai profunda, carea d  impulsu natiuniloru pentru de a starui a se ntrebuintia limbile lor in tóte regiunile vietiei publice. Ide'a acesi'a este conservarea, si prin conservare cultivarea mai de parte a limbei. Pentru aceea dar, ca unulu doi din amplotiarii rom ni n'aru cunosce de ajunsu limb'a rom na in stadiulu ei de astadi, său pentru aceea, ca cultur'a limbei rom ne — quod autem demonstrandum! — n'aru fi ajunsu inca treapl'a aceea, pentru de a servi si ea de limba oficiosa, nu se p te pretinde eschiderea, s u celu putinu punerea ei la spatelul celorlalte doue; si o pretensiune c  atare aru semen  multu cu pretensiunea, ca baiatulu s u junele, pentru-ca inca nu e barbatu, sa nu aiba dreptulu de a esista. Nu numai o limba „cultu“ in intielesulu corespundintelui, ci si un'a „cultivabila“ are dreptu de a fi introdusa in afacerile publice; si Românii dar au dreptu duplu de a starui pelanga cea mai perfecta egalitate a limbiloru tieriei, parte pentru-ca limb'a rom na e destulu de culta pentru trebuintiele vietiei publice, parte pentru-că sa se cultivate si mai de parte, ce ea-ce f ra ntrebuintiare in tóte sferelul administratiunei este cunepotintia. Ne ntrebuintiarea unei limbe este sentintia ei de mórte! —

In fine in sa treuie sa ne mir mu de orb'a cutezare a corespundintelui, — d r pentru ca numesce pre Rom ni c ndu „Romanen“, c ndu „Rom nen“, c ndu „Walachen“? nici dec tu; de acesi'a nu ne pasa! — ci pentru ca espune in modu asi  nerusinatul parerea sea de reu, ca n'au fostu in dieta si Magiaro-Secunii, căci atunci pretensiunile Rom niloru s'aru fi potutu reduce la mesur'a cea dreapta. Si Rom nilorulu le pare reu, ca n'au intratu in dieta compatriotii lorulu, in sa nu d ra pentru-ca prin acesi'a ei aru fi potutu maioris  pre minoritatea din centru, ci pentru-ca prin conclucrarea acelor'a credeau ca afacerile patriei voru lu  unu sboru mai repede si mai siguru. Românii respect za pre acesi'a natiune multu mai multu, dec tu sa p ta crede, ca r presentantii ei aru fi potutu d  m n'a la aducerea unei legi, ce aru fi calcatu in piciorul principulu egalit tii. Principulu egalit tii! C tu de simplu, c tu de oblu, c tu de s ntu! In sa prin predominarea indelungata a unui'a asupr'a altui'a si notiunea acestui principiu se strica si se confunda, si omulu devine capace de a numi pretensiune nedrepta staruintia pentru esecutarea drept tii, ce mesura toturorulu cu cumpana egal! Noi din contra credem, ca nici chiaru principulu egali-

t tii nu s'a esecutatu prin respectivulu articulu de lege p n  n consecuintiele lui cele mai din afara; c ci c te drepturi se dau prin acesi'a lege limbei municipielorulu, macarca l nga cele 11 municipie sas s ci, 5 secuiesci si iarasi 8 unguresci Românii cu multa t rda d'abi  au si ei dă o  f municipie natiunale: districtulu Fagarasiului si alu Naseudului! Si nu trebuie uitatu, ca Românii suntu mai multu de jumtate din locuitorii tieriei, ca possuudu mai multu de jumtate fundulu ei, ca contribuiescu mai multu de jumtate contingentulu ei la  ste! Si cu tóte acestea Românii, din respectu c tra tradiunea tieriei, se nvoiescu, c  mpartasirile,  rdinatiunile si mandatele de ori ce soiu s. a. de felulu acesi'a sa se tramita municipielorulu in limb'a lorulu (§ 13), c  in comunicatiunea reciproca sa ntrebuintieze comunelul si municipielul limb'a lorulu propria de afaceri (§ 14), c  limb'a oficiosa interna s  fia limb'a municipiului (§ 16) s. a., va sa dica, că din 26 municipie limb'a rom nesca s  fia domnit r  in 2. Eata pretensiunile cele esagerate si nedrepte ale Rom nilorulu! Si eata mesur'a dreapta a corespundintelui din secuime! —

Dupace am cercatu in sa argumentele corespundintelui, sa nu fimu orbi nici pentru defectele din partea nóstra! E adevratu, ca limb'a rom na in ea nu e tornata in forme duratore, si „Korunk“ are ceva dreptu, c ndu afla deosebire intre limb'a poporulu (oláh nyelv) si limb'a literatiloru (rom n nyelv), de si numirile acestea suntu mai multu numai o gluma; in sa si aceea e adevratu, ca limb'a rom na nu trebuie judecata dupa teorielul, adeseori capritiele c t rui seu c t rui individulu, ci dupa totalitatea scriitorilorulu si vorbitorilorulu. C ci si intre literatii rom ni suntu de aceia, cari facu unu felu de idololatria cu latinismii, italianismii, francesismii sei ba adeseori tocmai cei ce stiu mai putinu din acesi'e limbi impristitia mai multu limb'a rom nesca cu carpituri din ele; dar acele maniere suntu de cea mai buna credintia ca voru incet  cu tempu. C ci intr'adeveru maniera, ba mania trebuie sanumimulu at tu latinis rile cele f ra nici unu intielesu, ce voliescu, ori e bene ori nu e bene, ori au cuvente ori n'au, ori le rectifica mentea ori nu le rectifica, a se stracur  in limb'a rom na si a ne pregăti unu deplorabilu venitoriu, in care limb'a scrisa si limb'a vorbita n'aru mai fi un'a, c tu si de acele nefericite incercări, care lu ndu-se orbesce dupa analogii, amenintia a ne face din directori ( meni de omenia) directori (rapitori), din redactori redactori, din pertractări pertractări si din acte apte — f rte neapte! —

Despre monstrurile: de-sine-stare s. a. intiepenite in camesi'a de feru a germanismulu, nu credemulu a fi de lipsa c  sa mai vorbimulu.

La t ta ntemplarea in sa e tempulu, c  sa sc temulu odata limb'a nóstra din catusiele teoriilorulu si sa o plant mu in pamentulu celu sucosu alu vietiei practice, c  sa o scap mu astfelu de starea aceea amortita, la carea e condamnata prin unu modu de cladire, ce totu gramadesce nsusu, f ra de a cercet  pamentulu, pe care sta zidirea. E tempulu, dicemulu, a vorbi si a scrie odata si noi c sti de dinc ce de Carpati romanesce! Si atunci apoi gurile criticelorulu straine voru incet  de sine.

Senatulu imperialu.

Ministrulu de finantie a propusu casei ablegatilorulu unu imprumutu nou de 96 millioane florintulu v. a. Din acestea: 1) 30 millioane sa se ntrebuintieze pentru ajutorirea celorlu lipsiti din Ungaria, 2) 34 millioane pentru acoperirea deficitulu (a summei, cu c tu fura mai putine veniturile, dec tu spesele statulu), 3) 12 millioane pentru stringerea banilorulu de ar-

gintu, si 4) 20 milioane pentru reducerea harthieloru de saline (ocne). In privinta celor 30 milioane pentru Ungaria aflamu in Const. Oestr. Ztg. urmatoarea specializare: pentru cladiri extraordinare de drumuri 200,000 f., pentru cladiri extraordinare de apa 1,300,000; pentru proprietarii mici (tieranii) loviti mai greu de nerodirea campurilor ca anticipari de camatuitu: a) pentru sementari de toamna 6,500,000; b) pentru sementari de primavara 3,000,000; c) in bani gat'a pentru cumperarea viteloru de lucru si de folosire 8,000,000; d) in bani gat'a fara determinare premergatoare a intrebuintarii lor 11,000,000; e) pentru ajutoare 1,000,000. In fine ca imprumuturi camatuite la societati si comune pentru de a face siosele (drumuri de tara) si drumuri de feru, de a regula riuri, de a seca balti etc. cu totulu 5,000,000 f., va sa dica summa mare 30,000,000 f. —

Acestea dar aru fi cele d'antaiu obiecte, cu care ntempina Senatulul imperialu pre ablegatii transsilvani! Diuarele din Vienn'a iau la desbateri serioasa aceste sume, si rezultatulu desbaterilor lor e, ca sumele espuse tote suntu prea mari, prea mari si in sine, dar indoitu si intreitu prea mari fatia cu starea cea decadiuta, in carea se afla vistieria statului nostru. Se aude, si e forte probabilu si de doritu, ca casa ablegatiloru va sterge cele 11 milioane de sub rubrica d.

Dupa o depesia telegrafica a lei „Herm. Ztg.“ etc. in siedintia de Mercuri au depusu appromissiunea Moldovanu si Siptariu. — Despre priimirea Transsilvaniloru in Senatulul imperialu mai pe largu in numerulu venitoriu.

Prospectu politicu.

Domnulu Negri, agintele politicu alu României in Constantinopole, se afla din 27 Septembrie in Bucuresci, se dice ca in missiune insemnata, pentru de a consulta adica cu guvernulu Domnitorului asupra unor cestiuni de frunte ale statului romanescu. Pe cartele de visita, ce i se depusera in numeru forte mare la administratiunea „Buciumului“, erau scrise langa nume felurite manifestatiuni de veneratiune si de dorintie politice si patriotice, precum: onore dlui Negri! Recunoscintia, gloria eterna, s. a. dlui Negri! precum si: Votulu universalu! — dupa „Buciumulu“ facute de cetatienii capitalei de buna voia, dupa „Românulu“ in sa strinse prin agentii politiei. —

Noi trebuie sa marturisimu, ca espectoratiunile cele despretiutoare ale „Românului“, care ntraba laconicesce: capentru ce onore dlui Negri? — ne a surprinsu intr'unu modu forte neplacutu, si spunendu adeverulu, am deploratu o foia, carea si unuia din cei mai eminenti genii, din cei mai devotati fii ai României, precum credemu ca este d. Negri, i pote denega meritele si onorea. —

Dupa Gazeta de Coloni'a se afla din Turinu, ca Franci'a aru fi vrutu sa schimbe pre ambasadorele contele de Sartige cu domnulu de Malaret. Celu d'antaiu este inamicu neimpacatu alu unitatii Italiei. Corespundintele amintitei foi din Turinu observa cu ocaziunea acesta: ca de mai nainte s'a potutu sci ca politic'a cea dusmanosa din partea Franciei nu va dura decatu pana ce Franci'a va fi nevoita de a cerca aliantia Austriei. — Unele diuarie voru sa scia ca portarea reprezentantului Rusiei iarasi aru pora incatu-va caracterulu portarei lui Mentschikoff la 1854, cu deosebirea ca Portii adi nu-i insufla multa grija sciindu ca in casu de resboiu pregatirea Rusiei nu ar fi indereptata numai catra Turci'a, ci si catra cele lalte puteri, cari au simpatii cu Poloni'a. — Poloniu, se dice, ca pelanga tota padia confinieloru din partea Rusiloru, totusi capeta mereu sucursu. —

Dupa o epistola din Petropole Poloni'i, desperati de ajutoriulu poteriloru apusene, au de cugetu a face aliantia ofensiva si defensiva cu Turci'a, prin carea Turci'a s'aru oblega a spijini caus'a polona, ear Poloni'a ajuta din parte-si, ca Turci'a sa-si recascige tote tinuturile, ce i le a luat Rusi'a in decurgerea tempului. Rusi'a se dice ca aru fi si simtitu de planulu acesta si aru fortifica cu tota puterea cetatea Kertsch, spre a-si suplini Sevastopolea.

Eugeni'a imperates'a Franciei a calatoritu la Madridu, unde au fostu priimta cu pompa forte mare. —

Varietati si noutati de di.

Gimnasiulu din Naseudu, ce dupa numele Maiestatii Sele se va chiama „Gimnasiulu romanu Franciscu-Iosifianu din Naseudu“ se inaugura in 22 Sept. (4 Oct.), ca la diu'a onomastica a Maiestatii Sele, ca multe si frumoase ceremonii. In class'a I. — carea se deschide asta data —, suntu 40 tineri. — Domnedieu cu noi! Dr. Guist, unulu din cei mai bravi advocati ai Sabiului, fu ingropatu Vineri in 11 Sept. cu viua participare a publicului de totu felulu.

(Focu.) In satulu Draosu (langa Cuhalmu) arsera in 6 Octobre 78 familii. Pagub'a nefericitei comune cu atata e mai simtibila, caci multi din cei arsi acum arsesera si 'n 12. Augustu anulu trecutu si d'abia ncepusera a se radica din ruin'a de atunci. Daun'a de atunci si de acum suie la 70,000 f.

(Daruri.) Episcopulu rom. cat. din Trannia Dr. Haynald in 3/15 Octobre spre aducerea aminte ca e preotitu de 24 si chirotonitu Episcopu de 11 ani, a daruitu pentru felurite institutiuni bisericesci si filantropice 39,000 f. —

(Monumentu.) Principelul Maresialu Carolu de Schwarzenberg, eroului si diplomatului din tempurile lui Napoleonu I., se puse in Vien'a unu monumentu pretiosu, care se desvelu tocmai in 6/18 Octobre, adica la 50 ani dupa bataia dela Lipsia din 1813.

(Unu semnu.) „Monitorulu“ din Parisu, care pan'acumu afacerile Poloniei totdeun'a le cuprindea sub rubrica Rusiei, a deschisu o rubrica separata pentru „Poloni'a.“ Sa fia ore acesta unu semnu, ca Franci'a se prepara a recunoste Poloni'a ca statu belligerantu (portatoriu de resboiu)? —

Cuventulu reg. Zimmermann din siedintia XLIII. (Continuare.)

Mai tardiu au venitu Trannia sub Austri'a si adeca prin titulu duplu de dreptu, odata prin tractate si pertractari deschise intre Transsilvania si Austri'a dela 1684 si terminate prin diplom'a leopoldina in 1691. Afara de aceste Austri'a au devenitu possessor'a Tranniei prin titulu de dreptulu poporeloru. E cunoscutu, ca Transsilvania pe tempulu principiloru nationali, era influentiata in afacerile ei interne de influinta Portii turcesci, cu deosebire in privinta alegerei principiloru. Referintia acesta a Tranniei fatia cu Port'a e forte bine caracterisata in part. II a compilatorulu tit. I artic. 1 unde la inceputulu articulu omagialu catra principele Barciai se dice din partea staturiloru, care l'au recunoscutu de principe: „ca atunci candu in zilele trecute era diet'a adunata in Sighisiu'a, (in a. 1658) au venitu dela mai marele ostloru alu putericului imperatu unu astfelu de mandat aspru, incatu deca noi nu aru fi voitu a Te priimi pre Maria T'a (adeca pe Barciai), si acea particica a patriei, ce au ramasu cutiata, aru fi fostu data stricatiunei ca cealalta parte a acelei'a, care e prefacuta in pulvere si cenusie prin foculu inamiciloru. Dar chiaru in momentele aceste supreme Ddiu nu neau detrasu gratia sea ci au induplecatu animile natiuniloru celoru mari a ne tramite de Domnitorulu si principele nostru pre Maria T'a, carele esti sangele si membrulu natiunei nostre crestine, nu in sa unu pasia paganu.“

Asia eugetau staturile pe la 1658 despre autonomi'a loru dupa dreptulu poporeloru, si deca consideramu, ca generatiunea acesta, care se esprimea asia de amaru asupra apasarei ce suferea din partea Portii otomane, inca traiea pe tempulu candu decurgeau pertractarile intre Trannia si Austri'a, atunci vomu si pricepe, de ce nu esista nici unu protestu, celu pucinu dupa catu sciu eu, contra decisiuniloru pacei incheiate la Carlovitiu. Pertractarile intre Trannia si Austri'a nu au fostu asigurate cu tote aceste dreptulu de possessiune alu Austriei asupra Transsilvaniei, ci numai dreptulu si obligarea de a-si asigura acea possessiune contra Turciei. Turci'a au abdissu formalu de tote drepturile, ce lea avutu asupra Transsilvaniei, dupa cumu se vede destulu de espressu in actulu de pace dela Carlovitiu din a. 1699, unde se dice: Regis Transsilvaniae, quemadmodum de presenti est in possessione et potestate Cæsareæ Majestatis, ita maneat in eiusdem dominio.“

Ca Trannia s'a reintorsu la Ungari'a ne arata dechiararea staturiloru din 1688 facuta generariului Caralla, aseminea articulu 3. din 1744 candu s'a inarticulatu sanctiunea pragmatica — dar cu deosebire articulu 6 din 1791 ex professo. In art. 6 din 1791 se dice, ca Sacratissima Majestas, quam secuturi ejusdem ex Augusta domo Austriaca successores, qua legitimi Reges Hungariæ Transsilvaniam tanquam ad sacram Regni Hungariæ Coronam pertinentem, eodem cum Hungariæ Imperii et successionis Jure tenebunt, et velut propriam habentem Constitutionem, nullique alteri Regno subjectum, juxta proprias leges et Constitutiones legitime confirmatas, non vero ad Normam aliarum Provinciarum hereditariarum gubernabunt.“

Referintia Transsilvaniei cu coron'a Ungariei ori cu regatul Ungariei in urm'a acestei legi e aceea a uniunei personale; acela, carele e regele Ungariei e totu deodata si Marele Principe alu Transsilvaniei, si in urm'a art. I § 4 din 1723 alu regatului Ungariei acela e de privitu — citezu cuvintele originalului latinu — pro infallibili rege Hungariæ, carele dupa sanctiunea pragmatica succede pe tronulu Austriei in provinciis hereditariis in et extra Germaniam sitis. Referintia e asia dara a curatu cea a uniunei personale, adeca, Transsilvania are pe acelasi domnitoru, pre carele lu are

si Ungari'a in urm'a sanctiunei pragmatice Ungari'a are pre a - c e l a s i de rege, carele e chiamata pe tronulu celorlalte tieri a le casei imperatesci austriace.

Nu au lipsitu nici decum incercările si mai cu seama in diet'a din 1791 de a aduce Ungari'a intra o legatura mai strinsa—asiu dice a o pune tutora—cu Tranni'a. Incercările acestea in sa nu au avutu rezultatele dorite. Art. 1 din 1791—citezu articululu pentruca e lege, dar nu rescriptele premergătoare — art. 1 de lege din 1791 dice espressu, ca cererea facuta din partea calorv'a comitete si scaune a le Transsilvaniei (particulariter congregatis, asiá dara nu din partea dietei), „ut Transsilvania ratione desideratae suae securitatis Inaugurati Diplomati et Iuramento Regis specialiter inseratur, effectum suum sortiri non potuerit.“

S'au fostu espresu ide'a, ca Tranni'a sa fia amintita pentru asecurarea drepturilor ei, in diplom'a inaugurala, precum si in juramentulu incoronării. Cererea au fostu respinsa, Transsilvani'a in sa si-a regulatu referintiele ei fatia cu Soveranulu de asiá, incátu dupa cum arata articululu alu doilea din 1791— ea erá independinte. O a dóu'a incercare de felulu acest'a de a aduce Tranni'a in relatiuni de aprópe cu Ungari'a au fostu espresa in cererea „quod solemnitate depositionis homagii Statuum Tranniæ coronatio in regem Hungariæ de ordine semper præcedere debeat.“ — Staturile au cerutu in proiectulu 5 din 1791, ca fia care Mareprincipe sa se incoroneze antáiu de rege alu Ungariei si apoi se depuna juramentulu de credintia staturiloru Tranne. (Va urmá.)

Cuventarea a blegatului Dr. Ratiu insidini'a XLVI

Dela intrarea in activitate a tribunaleloru urbariale, adeca dela 1858 incóce s'a formatu in privinti'a naturei locurilor, ce se afla pe pamentulu secuiescu, o parere—dopa cum credu eu, cu totulu retacita.— Acea parere, carea s'a silitu a a-junge la valóre, e, cumca partea d'antáiu a patentei urbariale din 1854 númai pentru acele locuri din secuime se póte aplicá, care suntu de a se considerá cá párti ale acelor bunuri, in care au fostu introdusu „jus regium“, eara tóte celorlalte locuri din secuime suntu de natur'a siculicæ hæreditates; prin urmare presumpsiunea legala nu e pentru posesoru, ci pentru natur'a siculicæ hæreditatis; asiá dara intr'unu procesu urbarialu, care are de obiectu unu pamentu aflatoriu in secuime, nu e detoriu domnulu pamentescu a dovedi natur'a siculicæ hæreditatis, care din partea contrariului se néga, ci sarcin'a acestei dovedi cade asupr'a posesorului.— Aparatorii acestei pareri se provóca la constitutiunea secuiesca, in intielesulu cárei'a toti locuitorii pamentului secuiescu au fostu ómeni liberi, toti au avutu asemenea drepturi si au luat asemenea parte la administratiunea publica, toti au fostu nobili; dara nu nobili in intielesulu sistemului feudale, ci in intielesulu constitutiunii loru nationale, prin urmare pe pamentulu secuiescu nu au potutu esista relatiuni iobagesci.

Eu inca sum de parere, cumca pe pamentulu secuiescu n'au potutu esista relatiuni iobagesci, pâna cându nu s'a conturbatu egalitatea originala a locuitoriloru de acolo; pâna cându adeca impregiurările faptice n'au modificatu esentialmente constitutiunea natiunii secuiesci, pâna atunci nu au potutu fi vorba de caste, dar acést'a nu au duratu multu, cáci indata ce egalitatea originala s'a schimbatu, parte prin relatiunile vietiei sociale, parte prin adunarea averiloru si a posesiuniloru in mânilor mai puternici, s'au formatu unele caste mai nainte necunoscute. Ce e dreptu, ca nici u-n'a din cele trei caste, care au fostu (primores, primipili et pixidarii) n'au avutu la inceputu nici o prerogativa fatia cu cealalta.— Dara trebuintiele vietiei sociale au adusu pre Secui in atingere totu mai aprópe cu Ungurii din comitate, prin care atingere, ear mai vertosu prin dese casatorii între Secui si Unguri, prin cascigarea posesiuniloru din partea Secuiloru in comitate, au inceputu a invetiá si Secui si mai cu séma primores institutiunile sistemului feudale, care erau introduse in comitate.

Cei mai avuti dintre Secui au aflatu o mare placere in acele institutiuni, pentruca folósele, ce le trageau nobilii din comitate din ele, erau atátu de mari, incátu nu s'au mai potutu retiné dela introducerea institutiuniloru feudale, cá prin acestea sa-si vada asecurate si ei asemenea folóse. Si asiá vedemu, ca in scurtu tempu dupa introducerea iobagiei in comitate cu incetulu s'au introdusu, in contr'a constitutiunii, si in secuime sistem'a feudala. Asiá pe posesiunile cele mai intinse ale unoru Secui mai puternici s'au asiediatu Secuii cei mai seraci si mai tardiu si de alte nationalități, cari in pro-

portiuine cu prestatiunile loru au capetatu atátu locuri de case, cátu si locuri aratóre, eara mai tardiu s'au introdusu prestarea robotelor, cá si in comitate. Cumca pe pamentulu secuiescu au esistatu iobagi din tempuri nepomenite, se vede apriatu din punctulu 13 alu diplomei leopoldine din a. 1691, care dupa ce vorbese despre immunitátile Secuiloru preste totu, face esceptiune in privinti'a tieraniloru, séu a iobagiloru secuiesci, dicendu: huc tamen non intellectis rusticis seu iobagionibus siculis.— Se vede mai incolo din Const. Approb. P. III. tit. 76 art. 19 din a. 1597, care asiá suna: székelységen lévő főnemes rendeknek iobágnak földés uroknak manumissiojok nélkül, hogy armálisok ne adassanak, ha kiknek adatnek vagy adatott volna is invalidáltassanak etc: —

Mai incolo se vede din Approb. Const. P. III. tit. 76 art. 12, unde se dice: „Georgius Rakoczy Dei gratia etc. noha látjuk azt, mennyi sok bántodási legyenek, kiváltkipen a kik erőtlenebbek kegyelmelez között, némely nemes rendetől, — azönkivül való supplicansobnak panaszokat mi is elhagyjuk úgy hogy a mely jobágyokat eddig biztok övék legyen.“ Cumca relatiunile iobagesci si pe la a. 1819 au esistatu in secuime, se dovedesce si prin descriptiunea urbariala asiá numita „Czyrakiana“, carea s'au adusu in deplinire si in secuime, si in carea robotarii din comunele secuiesci se numescu iobagi, coloni, dileri, supusi; — asemenea se vede si din tabelele de dare ale comunelor secuiesci pâna la a. 1848, in care singularii platitori de dare asemenea se numescu urbarialisti, coloni, iobagi, dileri. — Dupa tóte acestea diet'a din a. 1847, carea s'au ocupatu cu facerea unei legi urbariale, n'a mai potutu ignorá in decisiunile sale relatiunile iobagesci din secuime, si precum dovedescu protocoalele acelei diete, dupa o desbatere fórté infocata de 4 díle a hotaritu, cá urbarialu sa se estinda si asupr'a pamentului secuiescu. Ce e dreptu, efectuarea acestui urbariu aru fi adusu stricaciune nespusa pentru iobagimea din patria, si in specie preste cea din secuime, pentru ca ceea ce se parea ca casciga tieranulu prin o definitiune generala, aru fi perdutu, cându s'aru si efectuatu acea lege neprecisa si prestó totu luata fórté nedrepta; dar acea lege urbariala, carea nu s'a efectuatu neci odata si-are totusi meritulu seu, fiindca prin art. 3 §. 4 sau delaturatu cu totulu parerile minoritáti dietale, carea nu voiá sa scia de esistinti'a relatiuniloru urbariale pe pamentulu secuiescu.

Diet'a din a. 1848 a facutu unu pasu cu multu mai favoritoriu in privinti'a iobagiloru din secuime, fiind ca la decidera cäusei de sub intrebare au luat de basa mai multu impregiurările faptice decátu decisiunile dietei din 1847, si prin art. 4 §. 6 au decisu, cumca immunitatea hotarita pentru iobagii din comitate e de a se estinde si asupr'a coloniloru aflatori pe siculicæ hæreditates, déca domni pamentesci nu voru poté dovedi, cumca acele locuri suntu curatu alodiale séu de natur'a siculicæ hereditatis. —

Din acestu articulu de lege apriatu se vede, cumca si pe locurile de natur'a siculicæ hereditatis se potu aflá coloni cá si in comitate, si cumca in casu de certa in privinti'a naturei unui locu, nu acél'a, care posedo acelu locu, ci acél'a, care afirma a avé o alta natura, adeca domnulu pamentescu, e datori a-si dovedi asertiunea.— Prin urmare presumpsiunea, cumca tóte locurile din secuime aru fi de natur'a siculicæ hereditatis, n'au aflatu valóre de lege. De-si, cum di-sei, susatinsulu articulu de lege a facutu unu pasu progresivu pentru deslegarea relatiuniloru iobagesci, elu in sa au remasu in unele privintie esentiale fórté defectuosu, pentru ca n'au deslegatu intr' bările: cine e de a se considerá de urbarialistu?, care locuri, si sub ce conditiuni trecu in proprietatea iobagului? si dopa care criterii e de a se cunosce natura coloniala séu alodiala a unui locu? —

Acestu defectu au datu ansa dupa 1848 la mii si mii de certe si procese între fostii iobagi si între domni pamentesci, dintre care cele mai multe, dorere! sau finitu mai cu total'a ruinare a bietiloru tierani, pâna la esirea patentei imperatesci din 21 Iuniu 1854. Acésta patenta a deslegatu si intrebările, pe care legislatiunea patriei pâna la a. 1848 n'a cutezatu, séu respective n'a vrutu a le atinge. De si unele si altele dispusatiuni din acésta patenta au datu oca-siuni la diferite interpretări de o parte, eara de alt'a unii §§-i suntu in contr'adictie cu principiulu statoritu in tr'ens'a, cumca sórtea tieraniloru sa nu devina mai asupritóra dupa, decátu inainte de 1848, ea inca totusi e de a se considerá cá cea mai perfecta dintre tóte dispusatiunile, care privescu la relatiunile iobagesci. Eu asiá credu, cumca interpretarea, ce avui onóre a o face la § 28 din

susu atins'a patenta, nu face nici o sila acelu §., ci se justifică pe deplin prin § 3 alu aceleiasi patente, care asiă suna: „De locu colonialu se considera fia care locu, care s'a aflatu in 1 Ianuariu 1848 in possessiunea fostiloru supusi (Unterthanen), in sa domni pamentesci au dreptu in 3 ani, incependu dela activarea tribunaleloru urbariale, a dovedi inaintea acestora, cumca unu locu ce s'a aflatu in 1 Ianuariu 1848 in mânilu unui fostu supusu, e alodialu. Totu asiă au dreptu si fostii supusi in tempulu mentinutu a dovedi, cumca unu locu aflatoriu in 1 Ianuariu 1848 in mânilu fostiloru domni pamentesci, e colonialu. Pentru dovedirea acést'a se primesce in sa anul 1819 astfelu de epoca, încâtu afara de famulii conventiunati din §. 6 si afara de casulu mentinutu in § 20 nu se pôte incepe procesu in contr'a unei possessiuni, ce a costatu in anul 1819, încâtu privesce la intrebarea, deca acelu locu e colonialu séu alodialu.“ Acestu § luatu in combinatie cu § 28, care contine dispusetiunile sectiunei acesteia (adeca ale sectiunei 2 si ale celei p. cediate, adeca ale sectiunei 1, afla perfecta aplicare si in pamentulu secuiescu, trebuie sa convinga ori si pre cine, cumca intrebarea, deca cutare locu pe pamentulu secuiescu e colonialu séu ba, e de a se deslegá dupa § 3 si § 5; căci altfelu nu vedu, cumu s'aru aplicá sectiunea 1 si la locurile din secuime. § 28 in partea prima, cum disei, suna: „die Bestimungen, dispositionile . . .“ asiă dar de sine urméza, cumca natur'a unui locu din secuime, deca e colonialu séu alodialu, nu se pôte judecá dupa alta lege, decâtu singuru dupa § 3. Dupa § 3 se presupune, cumca fiacare locu aflatoriu in mânilu jobagiului in a. 1848 e de a se considerá de colonialu, ear deca acestu locu s'au aflatu in a. 1819 totu in mâni jobagesci, atunci præsumptio legis et de lege e pentru colonicatur'a lui si contradovada nu se mai concede. Deaca unu fostu jobagiu au ajunsu in possessiunea unui locu dupa a. 1819, se presupune, cumca acelu locu e colonialu, nepotendu domnulu pamentescu dovedi natur'a sicularé hereditatis. Nu e de lipsa, sa mai amintescu, cumca § 3 scutesce de dovada pre fia care possessoru alu unui locu, impunendu-o acést'a aceluia, care afirma: a avé unu dreptu mai mare, decumu e alu possessorului. (Va urmá.)

Nr. — 50 — 2 **Concursu.**

La Scótele populare gr. res. din Protopopiatulu Turdeii de susu:

1. In Comun'a Iabeni'ti'a e vacantu postulu Invetiatorescu cu salariulu anualu 65 fl. v. a. si quartiru.
2. In comun'a Potocu cu unu salariu anualu de 32 fl. v. a., quartiru, si lemne.
3. In Comun'a Maerau cu unu salariu de 70 fl. v. a. si quartiru.
4. In Comun'a Cuesdiu impreunatu cu salariu anualu da 70 fl. v. a., quartiru si lemne.
5. In Comun'a Dumbrava impreunata cu unu salariu anualu 70 fl. v. a., quartiru si lemne.

Individii, cari aru voi a competi la aceste posturi invetiatoresci, trebuie sa fie de natiunea romána si religiunea gr. or. si au a se adresá pâna in 20 Octobre a. c. la subscrisulu, prevediendu concursurile loru cu atestatu de botezu, cu documente despre capacitate, despre servitiulu de pâna acuma avutu, si despre purtarea loru politica si morala.

Idicelu in 25 Septembrie 1863.

Iosifu Brancoveanu m. p.

Administratoru protopopescu si inspectoru distr. scolaru.

Nr. 52—3 **Publicare de Concursu.**

Deveniendu vacantu Postulu de Notariu in Comun'a Saliscei, cu care este impreunatu afara de alte venituri merunte unu salariu de 300 fl. v. a., se escrie prin acést'a Concursu.

Voitorii de a ocupá acestu postu au de a-si asterne petitiunile loru bine instruate si timbrate la subscrisulu Inspectoratu in terminu de 4 septemani computatu de-la datulu de fatia.

Sabiiu in 15 Octobre 1863.

Inspectoratulu Saliscei.

Nr. 51—3 **Publicatiune de concursu.**

Le scól'a normala romána ortodocsa-orientala in Cam-

Redactoru raspundiatoru Zacharia Boiu.

peni infiantanda, Protopopiatulu Zlatnei de susu, e vacantu postulu de Invetiatoriu la clas'a I. Deci se scrie concursu pâna la 20 Octobre 1863 st. v. cu salariu anualu de 200 fl. v. a. 4 stângeni de lemne si cortelu liberu.

Individii, cari voru compete la imbracarea acestu postu, trebuie sa fie de religiune gr. resaritená, cá sa póta coresponde caracterului confessiunaliu alu scólei, si au a se adresá pâna la datulu de susu cátra Efori'a scolaru, prevediendu recursele loru:

Cu atestatu de botezu, cu documentu despre capacitate, despre servitiu avutu, seau despre ocuparea de mai nainte, precum si despre purtarea morala politica, si despre sciintia cantáriloru bisericesci.

Presedintele Eforiei scólei normale din Campeni, 21 Septembrie 1863.

Ioann Patiti'a, Adm. protopopescu si Insp. scolaru.

Nr. — 54. — 1 **Publicatiune de concursu.**

In urmarea Concluseru adusu in siedint'a II p. 22 a adunárei generale a Asociatiunei, tinute la Blasiu in 7 si 8 Septembrie a. c. subscrisulu Comitatu publica prin acést'a concursu, pentru premiulu de 50 f. v. a. destinatu pentru doi insi románi, cari cu ocaziunea adunárei generale viitorie, voru adeveni cu documente demne de credintia, ca suutu in possessiunea mai multoru fragari destinati pentru prasirea vermiloru de metasa.

Competitorii pentru acestu premiu au de a se preinsciintia la Comitatu Asociatiunei transsilvane pâna la 1 Iuliu c. n. 1864. *)

Sabiiu in 6 Octobre c. n. 1863.

Comitatu Asociatiunei transsilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului románu.

*) Celelalte diuare románe inca suntu rogate a publica acestu Concursu.

Nr. 53.—1 **Concursu.**

Pentru staturu de invetiatoriu vacante la scól'a populara greco-orient. din Opidulu Torn'a in Comitatu Cianađului, cu care este impreunatu unu salariu anualu de 300 f. v. a. cortelu naturalu, 2 orgii de lemne, 4 de paie si 6 jugere de pamentu aratoriu, se deschide concursu pâna la 30 Octobre a. c.

Cei ce dorescu a ocupá staturu acést'a, trebuie se fia cantareti buni, sa scie si limb'a serbesca — apoi sa-si asterne petitiunile sale cuviinciosu instruate pâna la terminulu prefriptu la subscrisulu. —

Aradu in 2 Octobre 1863.

Ioann Ratiu, Protopopulu Aradului.

Preturile de piatia

din Sabiiu, Vineri 11/23 Octobre 1863.

	fl.	xr.
Gráulu de frunte, galét'a nemt. (Metzen) *)	3	33
„ de midilocu „	3	7
„ de códa „	2	80
Secar'a galét'a nemtiesca (Metzen) *)	1	93
„ de midilocu „	1	87
„ „ códa „	1	80
Ovesulu de frunte, gal. nemt. (Metzen) *)	1	40
„ „ midilocu „	1	33
„ „ códa „	1	27
Cucuruзуlu galét'a nemtiesca (Metzen) *)	1	67

*) 3 galete nemtiesci suntu 2 galete ardelenesci.

Burs'a din Vien'a in 11/23 Octobre 1863.

Metalicele 5%	75. 45	Actiile de creditu	185. 60
Imprumutulu nat. 5%	81. 35	Argintulu	112. 25
Actie de banca	788.	Galbinulu	5. 39

Editor'a si tipariulu tipografiei diecesane.